

Klanec do doma

Gorazd Trušnovec

»Ljudje odhajajo, hiše izginjajo, zgodbe ostanejo,« pravi uvodni citat 48-minutnega dokumentarnega filma *Klanec do doma* (2011, Dušan Moravec), ki si je za izhodišče vzel monografijo akademskega slikarja in rovtarskega krajinarja Rafaela Terpina, zbirko 262 risb kmečkih hiš in svetov ob Idrijci, opremljenih z besedili, ki je nastajala od začetkov 60. let prejšnjega stoletja, avtor pa jih je izrisal med letoma 1997 in 2003. Kot pravi v filmu zgodovinar Janez Kavčič, gre za »grandiozno raziskovalno delo« širše idrijsko-cerkljanske regije, stvaritev »umetnika, človeka, ki globoko dojema ne samo zunanji videz te pokrajine, ampak tudi njeno dušo in dušo teh ljudi. V njegovih slikah je vedno še nekaj več za samo vizualno podobo.« In tisto več so usode, občutja in duhovi minulih časov, ki jih skuša avtor ujeti tako v skladnosti kompozicij in perspektiv, sintetični usklajenosti linij in ploskev na svojih akrilnih kot v kratkih zapisih, opažanjah, impresijah, komentarjih, skozi katere se kaže tudi kot mojster besede.

Avtorji razvijajo dokumentarec skozi tri prepletajoče se tokove; domoznansko poglobljanje v izginjajoče značilnosti vernakularne arhitekture regije in njene kulturne dediščine, drugi tok se posveča borbi za obstoj v nelahkih življenjskih razmerah – tako pripovedi gostov kot naracija v ozadju (Branko Zavrsan) posredno in bolj skozi anekdote domačinov orišejo značilnosti načina življenja, družbe in prostora, tretji tok pa je posvečen slikarju in raziskovalcu samotnih poti Rafaelu Terpinu in njegovemu delu, pri čemer ostaja sam skromno v ozadju, o njem govorijo bolj delo, sodelavci in prijatelji.

Uporaba avtonomne govornice kaže na uspešen primer »prenosa« v filmski medij, s čimer spretno uravnatežuje posredovanje umirjeno nostalgije trpkosti časa, ki mineva (oziroma je že povsem minil), ter globoko poznavanje in strastno naklonjenostjo Terpina in kolegov do grap in grebenov na jadranski strani razvodja. Do lepote in nenavadnosti domačij, za katere sta z mojstrom fotografije Rafaelom Podobnikom v mladosti sklenila »tih, nezapisan dogovor, da jih bosta vtisnila v slovensko zavest, kjer jih ni bilo«. Molovska atmosfersko ambientalna glasbena oprema, za katero je poskrbel skladatelj Aldo Kumar, korespondira s kamero Matjaža Mraka (oba sta, tako kot režiser in scenarist, Terpinova sorojaka), vse pa celovito s pejzaži, izrezi, podobami, mislimi in občutji »lovilca pogledov, šumov in svetlob, skozi katere nastajajo barvni ali črtni zapisi«.

20. stoletje Jurija Gustinčiča

Tina Bernik

»Mislim, da je za eno življenje dovolj, da doživi vzpon in padec komunizma,« je ob dokumentarcu *20. stoletje Jurija Gustinčiča*, posnetem ob njegovi 90-letnici, izjavil portretiranec, čigar življenje in delo je Polona Fijavž strnila v vsebinsko bogatih 80 minut. Scenaristka in dolgoletna Gustinčičeva sodelavka v zunanjepolitični redakciji TV Slovenije se je pri pripravi dokumentarca, ki ga je režiral Boštjan Mašera, izognila komentiranju prispevkov ter besedo prepustila arhivskim podobam, domačim in tujim sogovornikom ter portretiranecu. Arhivski prispevki, med katerimi ji je poleg vrste zanimivih starejših komentarjev in kolumen posebej za dokumentarec uspelo pridobiti tudi TV-intervju z Jimmyjem Carterjem, so spregovorili o njegovi karieri, v kateri je osrednje mesto zavzemalo njegovo sodelovanje s srbsko Politiko in z Mladino ter s TV Ljubljana oziroma Televizijo Slovenija ter dopisniško delo iz Londona in Prage ter ZDA. Nekdanji in aktualni sodelavci so se o njem razgovorili predvsem kot o vplivnem in predanem novinarju, ki, kot pove Ervin Hladnik Milharčič, veliko ve tudi o stvareh, o katerih pravi, da nič ne ve, in novinarju, ki si je upravičeno prislužil status legende. Med njegovimi bližnjimi je avtorica poleg prijateljev osrednje mesto prepustila sinu Andreju in mami oziroma njenim zapiskom, ki predstavljajo Gustinčičeva zgodnja leta, v katerih se je poleg ljubezni do publicistike že kazala tudi njegova naklonjenost do klasične glasbe.

Čprav se je Gustinčič izmikal vprašanjem o zasebnem življenju, saj poudarja, da vprašanja raje postavlja, kot da bi nanje odgovarjal, je avtorici uspelo vanj prodreti dovolj, da ga spoznamo ne le kot osebnost, ampak tudi kot osebo, ki odkrito, a z občutkom krivde pove, da je novinarsko delo v preteklosti egoistično postavljaj pred družino. Tako ni presenetljivo, da so tudi njegova obžalovanja vezana predvsem na delo. Še vedno si ni odpustil, ker je zaradi smrti v družini skoraj zamudil Nixonov odstop, zaradi mraza, ki ga je iz Prage v Slovenijo pregnal po oblačila, pa praško pomlad. Z jezika mu gre težko tudi to, da je kolumne za Mladino pisal v srbskem jeziku, vse dokler pred petimi leti, ne da bi se zavedal, ni napisal slovenske. Vedno sem bil Slovenec, poudarja Gustinčič, tako kot poudarja to, da je in bo vedno človek 20. stoletja, pa četudi se na zunaj to kaže le kot navezanost na tiskane medije, s katerimi deli skoraj vse kadre v filmu.